

crkva u svijetu

POGLEDI

JESU LI MLADE REDOVNICE I REDOVNICI MLADEŽ SVOJE GENERACIJE?

Gabrijel Štokalo

1972. izvršena je anketa . . .

Kongregacija za redovnice i svjetovne institute u Rimu imala je bez sumnje pri ruci dovoljno stručnjaka za redovničku duhovnost i ona ih je konzultirala pri planiranju obnove redovničkog života u smislu smjernica II. vatikanskog sabora,¹ posebno što se tiče odgoja redovničkih pripravnika i mladih redovnika i redovnica.² Međutim, odgovorni ljudi u svetoj Kongregaciji nisu nikako smatrali da je to dovoljno, nego su ocijenili potrebnim da se što točnije ispita stanje među redovničkim aspirantima, da se tako pored teoretskog, pa i praktičnog znanja o duhovnosti i evanđeoskim savjetima, dođe i do što točnijeg poznavanja motiva i načina ponašanja mladih ljudi obaju spolova, koji namjeravaju prihvatiti redovnički način i stil života.

Unija vrhovnih redovničkih poglavara (odsad UVP) i Međunarodna unija vrhovnih redovničkih poglavarica (MUVP), obje sa sjedištem u Rimu, prihvatile su sugestiju sv. Kongregacije i organizirale široku anketu o mišljenju i ponašanju mladih redovnika i redovnica s osobitom pažnjom na načine njihova odgoja. Ukupno je odgovaralo 473 odgojitelja i 1.261 odgojiteljica, dakle svega 1.734 osobe koje rade na odgoju redovničkog pomlatka. Oni zapravo nisu odgovarali o sebi i o svojim mišljenjima nego o tome što mladi misle i žele. Zato su se konzultirali sa svojim odgajanicima. Ukupno je konzultirano 4.875 mladih redovnika i redovni-

¹ Dekret o prilagodenoj obnovi redovničkog života *Perfectae caritatis* (PC) i VI. glava dogmatske konstitucije o Crkvi *Lumen gentium*, br. 43—47.

² PC, br. 18.

čkih pripravnika te 12.271 mlada redovnica ili kandidatica, svega dakle 17.146 mladih. Anketa je bila još šire zamišljena, ali svi upitani nisu odgovorili; 38% odaslanih upitnih araka nije bilo popunjeno i vraćeno nadležnima.

UVP i MUVP povjeriše obradu ankete ekipi stručnjaka na čelu s patrom Giuseppeom Scarvaglierijem, kapucinom, koja je 1975. izdala posebnu knjigu o rezultatima.³ O njima je također posebno puna četiri dana raspravljala UVP.⁴

U našoj su zemlji provodili anketu Unija viših redovničkih poglavarica među redovnicama i Vijeće viših redovničkih poglavara među redovnicima. I Unija i Vijeće poslaše svoje odgovore u Rim, k tome je Vijeće izdalo prikaz svih dobivenih odgovora.⁵ Koliko god je broj naših muških odgovora relativno malen i kao takav nalaže oprez u zaključivanjima, ipak je bilo korisno uspoređivati naše rezultate s rezultatima iz čitavog svijeta.⁶

Sama pitanja kao i odgovori ne odnose se samo na unutrašnje stvari redovničkih zajednica, nego je riječ i općenito o promjenama u svijetu, o mladima i o odnosu mladih redovnika prema svim tim vanjskim zbivanjima. Zato mislim da će neki rezultati ove ankete i rasprava oko njih biti zanimljivi širem krugu naših čitatelja.

Osjećaju li se sudionicima svoje generacije?

Vrijedno je najprije zapaziti da su ispitanici iz naše zemlje relativno mnogo više od drugih zainteresirani⁷ za ovaj osjećaj mladih redovnika. Inače su se svi prispjeli odgovori mogli lako svrstati u tri kategorije: 1. DA, 2. »juxta modum — kako se uzme« i 3. NE. Odgovori »Kako se uzme« svojim obrazloženjima i samim izričajima neki više a neki manje konvergiraju prema DA.

U svjetskim razmjerima mlade se redovnice puno više osjećaju pripadnicama svoje generacije, 72% DA i 19% juxta modum, negoli mladi redovnici, 55% DA i 20% juxta modum. Interesantno je da su naši mladi svi odgovorili pozitivno, 78% čisto DA i 22% juxta modum. Njihovi su odgojitelji stvar vidjeli malo drukčije, pa su dali čak 30% negativnih odgovora, a to je dvostruko više od svjetskog prosjeka. Zato treba s jedne strane napomenuti da odgojitelji nisu bili zaduženi baš za one naše bo-

³ G. Scarvaglieri: *La formazione alla vita religiosa, oggi*, Roma, 1975.

⁴ Unione dei superiori generali (unaprijed USG), XV. riunione: *La formazione religiosa partendo dalle motivazioni e convinzioni dei candidati — Villa Cavalletti 26—29 novembre 1975*. (Na skupu su bile 92 osobe, bez pomoćnog osoblja, i bez tajnika i prevodilaca.)

⁵ VVRPJ: *Anketa o odgoju*, ciklostilom, Zagreb 1973.

⁶ G. Štokalo, *Redovnici i odgoj — usporedba ankete o odgoju*, ciklostilom, VVRPJ, Zagreb, ožujak 1976.

⁷ Usp. Štokalo, nav. dj. »Zainteresiranost« se u gotovo svih 56 tabela navedenog djela očitava za pojedinu grupu ispitanika (muških, ženskih za cijeli svijet, te odgojitelja i bogoslova za našu zemlju) iz postotne učestalosti odgovora na svako pitanje prema broju odgovora na prvo postavljeno pitanje, koje je dobilo najviše odgovora.

goslove, koji su odgovarali na anketu, nego uglavnom za druge redovničke pripravnike; a s druge strane je baš zgodno da imamo odvojene odgovore pa više vjerujemo samim mladima da im je to barem ozbiljna želja. Šteta je što i na svjetskoj razini nemamo ovako odvojenih odgovora.

Drugi dio ovog istog pitanja ispituje sličnosti i razlike između mladih redovnika i redovnica napram ostalim njihovim vršnjacima i vršnjakinjama. Kako se o tome moglo više govoriti, objašnjavati na primjer ono juxta modum, i kod nas i u svijetu se pokazala veća zainteresiranost⁷ za ovaj drugi dio pitanja!

1. SLIČNOST je izražena u nas sa 74%, a u svijetu s 58% (i to više kod redovnica negoli kod redovnika): a) u poštivanju i priznavanju vrijednosti ljudske osobe, u autentičnosti, težnji za slobodom, neovisnosti i suodgovornosti, zatim u kreativnosti, otvorenosti i sličnim svojstvima; b) u poštovanju istih socijalnih vrijednosti kao što su bratstvo-sestrinstvo-drugarstvo, dijalog, jednakost, težnja za pravdom, mirom i sutrašnjim boljim svijetom⁸ i c) u sličnom psihološkom ponašanju, stanovitaj nezrelosti, strahu, nesigurnosti, antikonformizmu i odbacivanju autokratizma i institucionalizma.

Što se tiče antikonformizma i želje za kontestacijom ustanovljeno je na savjetovanju UVP 1975. da je taj val, barem u njegovim pretjeranim oblicima, nadiđen, ali je isto tako opao i kod sveukupne mladeži pojedinih zemalja. Posebno je jedan francuski redovnik naglasio za svoju zemlju, da je val pretjeranih kontestacija trajao dokle su se mladima osjećali oni koji su to bili 1968. — za francusku mladež burne godine.⁹ To je u stvari konkretno svjedočanstvo da mladi redovnici svojim ponašanjem pripadaju svojoj generaciji.

2. RAZLIKE su izražene: a) u drukčijem pristupu i vrednovanju nadnaravnih i religioznih vrijednosti: Krist, Evanđelje, vjera, Crkva... b) u procjenjivanju socijalnih vrijednosti i socijalnog ponašanja odgovori ističu da mladi redovnici i redovnice pokazuju više altruizma, da više cijene duh požrtvornosti, te da su protivni upotrebi sile, drogi i posvećenoj seksualnoj slobodi; c) u pogledu psihološkog ponašanja, odgovori ističu da su mladi redovnici i redovnice viši entuziasti, da više vjeruju u ideale. Potrebno je spomenuti da ova (2c) potkategorija obuhvaća za cijeli svijet samo 13% odgovora, a za našu zemlju čak samo 3%.

Kao što nam odgovori na ovo pitanje, posebno na njegov drugi dio, daju uvjerljivu sliku sličnosti svih mladih na svijetu (ne isključujući ni pojedine razlike), tako nam isto za to svjedoči opća ocjena koju je Scarvaglieri¹⁰ na temelju svih odgovora dao o mladim redovnicima i redovnicama. On govori o njihovoj tipičnosti pa iznosi:

⁸ Zanimljivo je da su naši mladi, pa i stariji, mnogo više od svjetskog prosjeka istakli ove socijalne karakteristike. Vidjeti Stokalo, nav. dj., tabela XI., str. 22.

⁹ Stvar je iznio P. Voillaume, v. USG: nav. dj., str. 62., usporedi str. 16. i 34.

¹⁰ Nav. dj., str. 205—215.

1. pozitivne aspekte: a) radikalizam, b) usmjerenost prema vrijednostima;
2. negativne aspekte: a) nestabilnost i nesigurnost, b) protuslovlje između njihovih ideala i konkretnog ponašanja;

3. upozorava zatim na nove potrebe i zahtjeve utemeljene na: a) naglašenom kritičnom mišljenju i ponašanju mladih, b) njihovoj usmjerenosti prema novome, novim strukturama itd., c) njihovoj želji za sudioništvom, suodgovornosti i zauzetosti, što stalno sve više raste u odgojnom procesu kao i u životu zajednica.¹¹

Ako bismo te Scarvaglierijeve karakteristike za mlade redovnike i redovnice usporedili s bilo kojim pohvalama i kritikama mladih, mogli bismo poznati fizikalni zakon o održanju energije za naš slučaj prereći: Kako god se uredilo ljudsko društvo, zbroj svih njegovih vrijednosti i antivrijednosti ostat će uvijek konstantan! Razumije se da svako uređenje ne pogoduje jednako razvitku ili pokazivanju pravih vrijednosti, ali je možda upravo zato mladi svijet današnjice usmjeren prema vrijednostima, a kritičan prema strukturama.

ODNOS PREMA OVOZEMALJSKIM VREDNOTAMA

(Pitanje 22. u svih 8 varijanata)

Možda ćemo baš u ovom promatranju o odnosu prema ovozemaljskim dobrima moći uvidjeti koliko je objektivno točan osjećaj većine mladih redovnica i redovnika da doista pripadaju svojoj generaciji!

1. *Što mladi misle o posjedovanju i upotrebi dobara s obzirom na razvoj osobnosti?*

I na ovo su pitanje naši, posebno mladi, pokazali relativno više zanimanja* od svjetskog prosjeka. Većina odgovora iz naše zemlje (60%) naglašava značaj raspolaganja materijalnim dobrima za razvitak ljudske osobe. Najmanji pak postotak (17%) među svim kategorijama ispitanika pokazuju naši mladi za tvrdnju o disfunkcionalnosti upotrebe i posjedovanja materijalnih dobara s obzirom na razvitak osobnosti! Najviše je odgovora iz čitavog svijeta izraženo dvoznačno (46%, i to 50% muških i 44% ženskih). Potrebno je međutim spomenuti da su dvoznačni i negativni odgovori većinom prispjeli iz Sjeverne Amerike i Zapadne Evrope, te da oni, više redovnici nego redovnice, dižu svoj glas protiv potrošačkog društva. No ni tada, bilo da govore o pojedinačnoj upotrebi ili pak o dobrima redovničkih zajednica, mladi ne odbacuju sama materijalna dobra nego kritiziraju zloupotrebe s njima, te plediraju za njihovo bolje i pravilnije korišćenje, pa i u smislu enciklike *Populorum progresio*. S druge strane odgovori iz tzv. zemalja Trećeg svijeta bilježe drukčiji, manje kritički odnos prema zemaljskim dobrima. Zato relativni pokazatelji¹² tih odgovora iz Trećeg svijeta više odgovaraju istim pokazateljima iz naše zemlje.

¹¹ Uspoređujući sadržaj odgovora iz naše zemlje s ovim karakteristikama, i nehotice mi se namećala talijanska uzrečica: »Tutto mondo un paese« — nav. dj., str. 71.

* Usp. bilješku 7.

¹² Te pokazatelje (relativne postotke) možemo izračunati iz tabela na kraju

Zar sve to skupa ne pokazuje da mladi redovnici izražavaju mišljenja sredina u kojima su nikli i u kojima rastu „razvijaju se i djeluju ili će djelovati?! U vezi s tim dobro je spomenuti da i na druga pitanja vrlo često odgovori iz naše zemlje naglašavaju baš socijalnu dimenziju. Tako na primjer već na prvo pitanje: Gdje mladi redovnici pronalaze Isusa Krista? — ispitanici općenito najviše naglašavaju teološko-duhovnu dimenziju, osobito mlade redovnice (43⁰/o), a naši mladi (43⁰/o) najviše ističu socijalne aspekte: u prijateljstvu, bratstvu, u drugima, u zajednici, u najsiromašnijima, u radu i apostolatu!

2. Što mladi misle o posjedovanju i upotrebi dobara s obzirom na međusobne odnose?

Mada je pitanje postavljeno dosta jasno, stiglo je čak 34⁰/o odgovora »izvan teme«. ¹³ Iako su drugi pokazali relativno manje interesa* za ovo pitanje negoli naši, posebno nego naši mladi, ipak s jedne strane među našim odgovorima nije bilo ni jednog »izvan teme«, a s druge vrlo veliki postotak (75⁰/o) odgovora naših mladih vidi štetnost posjedovanja materijalnih dobara u pogledu međusobnih odnosa i općeg funkcioniranja zajednice.

Posebno su mlade redovnice na svjetskoj razini izrazile mišljenje o korisnosti posjedovanja i upotrebe materijalnih dobara s obzirom na međusobne odnose (48⁰/o napraam 23⁰/o). Ali one kao i onaj dio (25⁰/o) odgovora naših mladih pretpostavljaju »pravično raspoređena dobra« ili pak govore o »nesebičnom darivanju« tih dobara!

3. Što misle mladi o zemaljskoj ljubavi kao elementu razvoja osobnosti?

Zanimljivo je najprije zapaziti da su i u nas i u cijelom svijetu sve kategorije ispitanika pokazale veću zainteresiranost* za ovo pitanje negoli za pitanja o materijalnim dobrima. Ipak su najveću relativnu zainteresiranost pokazali baš naši mladi (91⁰/o). S druge strane ovdje uopće nije bilo odgovora »izvan teme«, koji su nas svojom učestalošću začudili prilikom malo prije promatranih analognih pitanja. Svakako, to znači da mladi redovnici i redovnice otvoreno i zainteresirano gledaju na pitanje zemaljske ljubavi!

Isti postotak 63⁰/o za cijeli svijet kao i za našu zemlju naglašava funkcionalnost zemaljske ljubavi za postizanje ljudske zrelosti. U njoj gledaju osnovni faktor počovjčenja (humanizacije) čovjeka, jer da unapređuje poznavanje samoga sebe, stvaralaštvo (kreativnost), osobnu cjelovitost, pouzdanje i sigurnost. Naši se mladi za 2⁰/o više od svjetskog prosjeka izražavaju u ovom smislu, a za 4⁰/o više od naših odgojitelja (koji su odgovarali, imajmo na umu, o tome »što mladi misle«).

Mlade su redovnice, odnosno njihove odgojiteljice za njih, naglasile ovaj odgovor u smislu osobnog sazrijevanja za teološko-duhovnu ili čak misti-

Scarvaglierijeve knjige posebno za one kontinente koji čitavi ili gotovo čitavi pripadaju Trećem svijetu. Za našu ih zemlju imamo u: Štokalo, nav. dj., tabela XXVIII, str. 42.

¹³ Scarvaglieri: nav. dj., str. 134.

* Usp. bilješku. 7.

čnu dimenziju (30%). Ti odgovori vide zemaljsku ljubav kao pravu, rekao bih nužnu stepenicu prema širokoj sveobuhvatnoj kršćanskoj ljubavi te kao odskočnu dasku prema Božanskoj ljubavi! Među svim kategorijama ispitanika naši su odgojitelji pokazali najmanje smisla (samo 19%) za taj vid zemaljske ljubavi. Slijede naši mladi (22%), te muški odgovori iz cijelog svijeta (27%). Na svjetskoj razini samo je mali postotak (4%) dvoznačnih odgovora, koji se boje prikloniti određenom mišljenju o funkcionalnosti ili disfunkcionalnosti zemaljske ljubavi u procesu sazrijevanja ljudske osobe. Odgovori iz naše zemlje ulaze s 11% u ovu kategoriju (14% odgojitelji, a 9% odgajani). Ti odgovori na primjer spominju da se zemaljska ljubav često zamjenjuje i brka s egoizmom i erotizmom.

Napokon jedna isto tako malena grupa od 4% odgovora odriče zemaljskoj ljubavi bilo koji pozitivni utjecaj na sazrijevanje ljudske osobe mladih redovnika i redovnica (ili možda čak uopće). Naši mladi imaju točno kao i svjetski prosjek 4% takvih odgovora, dok ih naši odgojitelji imaju više, 6%. — Iako je broj negativnih odgovora stvarno relativno nizak, ipak Scarvaglieri upozorava na ovom mjestu da to »ipak ukazuje na jedan odgojni problem vjerojatno važan u pokojoj situaciji«. ¹⁴

4. Što mladi misle o zemaljskoj ljubavi kao doživotnoj posveti jednoj osobi?

Za ovaj je vid zemaljske ljubavi, sudeći po broju odgovora, među redovnicima u cijelom svijetu nešto opao interes. Kod redovnica je nešto porastao! Nisu li i općenito mlade ženske osobe više zainteresirane za trajnu doživotnu vezu, odnosno za trajnu ženidbenu zemaljsku ljubav negoli mladi muškarci?

Sudeći samo po broju prispjelih odgovora naši su odgojitelji posvetili ovom vidu pitanja jednaku važnost kao i prethodnom, dok su naši mladi ovdje zatajili, te dobismo točno polovicu odgovora manje nego na prethodno pitanje! Da li nam ta činjenica dopušta da bilo što zaključujemo? Možda jedino to, da su mladi u procesu razvoja, pa ih stvar nije zanimala pod tim vidom?

Najveći postotak odgovora iz cijelog svijeta, 45%, naglašava da je trajnost i upravo doživotnost bitna za pravu ljudsku ljubav, pa čak ako ona zahtijeva žrtve u svladavanju poteškoća. Tu trajnost odgovori vide kao moguću i poželjnu, a k tome i stalnu i osiguranu u ženidbi.

Spominjanjem sakramenta ženidbe ovi se odgovori približuju slijedećoj, drugoj kategoriji, koja upućuje na nadnaravnost, naglašujući da se vječnost ljubavi potpuno ostvaruje u predanju Kristovoj osobi; s druge strane također dio odgovora iz ove kategorije u trajnosti zemaljske ljubavi vidi nagovještaj i stepenicu prema vječnoj nadnaravnoj ljubavi. U ovu drugu kategoriju spada 30% odgovora redovnicâ, a tek 20% odgovora redovnikâ iz cijelog svijeta.

Visok je postotak odgovora (34% muških i 25% ženskih) koji izražavaju sumnje i rezerve u pogledu trajnosti zemaljske ljubavi, naglašujući da

¹⁴ Nav. dj., str. 141.

je u današnjem svijetu predanje »zauvijek« ozbiljno stavljeno u pitanje. Što se tiče odgovora iz naše zemlje podjednako su po kategorijama raspoređeni odgovori odgojitelja kao i odgajanika i to: u prvoj kategoriji 30% i 31%, u drugoj s pogledom prema nadnaravnosti 53% odgojitelji i čak 56% odgajanici, u trećoj kategoriji sa izraženim rezervama 17%, odnosno 13%. Vidimo, dakle, da su naši naglasci drugačije postavljeni od svjetskog prosjeka, naročito su manje spominjane sumnje u trajnost zemaljske ljubavi!

U okviru ovog prikaza ne mislim se osvrtni na pitanja i eventualne poteškoće, koje mladi redovnici i redovnice susreću pri polaganju prvih ili privremenih te trajnih, vječnih ili svećanih zavjeta. Ipak ću ovdje napomenuti da postoji paralela između tog pitanja i spomenutog: Kao što se ovdje uglavnom samo lijepo govori o zemaljskoj ljubavi, a mnogo je više sumnja i poteškoća prikazano s obzirom na njezinu doživotnost, tako će i tamo lakše ići s privremenom negoli s doživotnom profesijom! Paralela vjerojatno nije slučajna!

5. Što za mlade predstavlja odgovornost i suodgovornost?

Ova je problematika privukla dosta pažnje, više nego bilo koje drugo pitanje iz ove grupe. Zar nam to ne nagoviješta da su mladi redovnici i redovnice, po brojnosti odgovora kako njihovih tako i njihovih odgojitelja, više zainteresirani za zavjet poslušnosti (odnosno za njegov objekt ili naravni temelj) negoli za zavjet siromaštva i čistoće?

Nije li to s druge strane duboko ljudski pravilno i točno? Najbliži je čovjek sam sebi, najprije je u pitanju njegova sloboda, njegovo opredjeljenje. Zatim dolazi njegova ljubav, odnos prema drugima, prema bićima sličnima sebi, a opet različitim od samoga sebe. Tek na trećem mjestu u hijerarhiji vrednota dolaze vanjska zemaljska dobra. Mada je redosljed postavljenih pitanja u upitnom arku pa i u našoj obradi išao obrnutim redosljedom, mladi se nisu prevarili!

Na svjetskoj razini najviše odgovora (35%) na razne načine izražava želju za odgovornošću-suodgovornošću.

Naši su ispitanici, posebno mladi, najjači naglasak (50%) stavili na drugu kategoriju, koja na svjetskom planu zauzima drugo mjesto po postotku (17% muški, 25% ženske, 22% zajedno), a koja govori o funkcijama odgovornosti-suodgovornosti na planu odgoja, sazrijevanja i osjećaja da smo članovi zajednice te spominje i potrebu ravnoteže između prava i dužnosti pojedinca prema zajednici!

Treća na svjetskoj razini vrlo malena kategorija (8%) odgovora, ističući uvjete za suodgovornost, na neki način izražava nepovjerenje prema njoj. No ta vrsta nije uopće prisutna među odgovorima iz naše zemlje!

U četvrtu kategoriju smješteni su oni odgovori koji su se ograničili samo na to da konstatiraju postojeće stanje u tom pogledu u njihovim redovničkim zajednicama, pa su odgovori iz cijelog svijeta pokazali omjer 18:17 postotaka za negativnu ocjenu postojećeg stanja, dok odgovori iz naše zemlje pokazuju taj odnos s 11:2, a samo naši mladi čak s 11:0!

Ovom omjeru međutim ne smijemo davati prevelike važnosti, jer ne znamo što o postojećem stanju u svojim zajednicama misli većina ispitanika i u nas i u svijetu, koji su odgovore drugačije postavljali, premda možemo reći da naglašena želja za suodgovornošću otkriva nezadovoljstvo s postojećim stanjem.

6. Kakav odnos mladi postavljaju između odgovornosti, suodlučivanja i auktoriteta?

Mladi su redovnici i redovnice pokazali svoju zrelost i time što su ovom pitanju svojim brojem odgovora posvetili samo malo manju pažnju nego prethodnom, a jedva išta manju, samo za 1%, (redovnice čak veću) nego prvom pitanju o zemaljskoj ljubavi!

a) Točno jednako, tj. 22% svih, kako muških tako ženskih odgovora iz cijelog svijeta, naglašava ujedinjujuću snagu auktoriteta. Naši su mladi ipak nadmašili taj postotak za 2%, ali naši odgojitelji u ovoj točki drukčije procjenjuju svoje (uistinu ne indentično svoje) odgajanje pa im pripisuju samo 14 postotnu privrženost ovom mišljenju, dakle za 10% manju od glasova samih odgajnika.¹⁵

Druge dvije kategorije odgovora ističu:

b) pomirljivost ili jednakopravnost auktoriteta i suodgovornosti-suodlučivanja;

c) prednost suodgovornosti-suodlučivanja;

Odgovori iz naše zemlje, ako nisu ušli u prvu kategoriju, ravnomjerno se podijeliše između druge i treće: odgojitelji 43:43%, odgajnici 41:41%.

Na svjetskoj razini najviše odgovora pledira za pomirljivost ili jednakopravnost: ženski odgovori 54%, muški 50%! Svi odgovori zajedno upravo su na toj sredini, jer je jedva malo veći postotak za treću nego za prvu kategoriju, tj. za prednost suodgovornosti-suodlučivanja negoli za prednost ujedinjujuće snage auktoriteta!

Na temelju ovih rezultata Scarvaglieri će zaključiti da je time »ugrožen tradicionalni pojam zavjeta poslušnosti«.¹⁶ Zato će salezijanac Egidije Vigano napomenuti: »U suočenju s jednom tako teškom konstatacijom zgodno je razlikovati dvije razine: različiti način življenja odgovornosti, organiziranja sudioništva i vršenja auktoriteta s jedne strane, i evanđeosko značenje zavjeta poslušnosti i karizmatičke funkcije redovničkog auktoriteta s druge.«¹⁷

¹⁵ Pitanje različitog prosuđivanja odgojitelja i odgajnika javlja se pri obradi odgovora iz naše zemlje vrlo često. Stvar je svakako zanimljiva, ali bi svaki kategorički zaključak o tom pitanju na temelju ove ankete bio preuranjen, jer se radilo o malom broju i jednih i drugih ispitanika. Pa ipak je s druge strane značajno da se od pitanja do pitanja rezultati tih naših malobrojnih odgovora kreću redovito u blizini rezultata dobivenih na svjetskoj razini na temelju velikog broja ispitanika i odgovora. Čini mi se, ipak, da bismo morali ozbiljnije voditi računa i o ovom našem neslaganju, barem kao o indikativnoj opomeni.

¹⁶ Scarvaglieri: nav. dj., str. 156.

¹⁷ USG, nav. dj., str. 25.

Talijanska radna grupa B, kao i druge, pvela je na već spominjanom savjetovanju UVP računa o sadržaju svih triju redovničkih zavjeta pa je zaključila da bi na temelju rezultata istraživanja trebalo stvari produbiti i voditi računa o pokazanim indicijama. Među drugim razlozima za takav stav grupa navodi i ovaj teološki: »... ako se dobro shvati da je dar zvanja u mladima, treba imati poštovanja i straha da se ne bi šalili s darovima Božjim.«¹⁸ Francuska je pak grupa izrazila mišljenje da se novi elementi, koje su mladi unijeli u poimanje zavjeta, »ne odnose na bit zavjeta, nego radije na način kako ih živjeti.«¹⁹ Uostalom sami su mladi, sudeći po velikom broju prispjelih odgovora, pokazali najveće zanimanje, čak 99%,* baš za pitanje: kako zamišljaju stvarno živjeti ljudske vidove posjedovanja, zemaljske ljubavi i odgovornosti u siromaštvu, čistoći i redovničkoj poslušnosti? Svi odgovori daju uvjerljivo tumačenje i često su vrlo osobni. Svrstali smo ih u dvije osnovne kategorije: nadnaravne i naravne orijentacije, ili točnije na one koji više naglašavaju jednu odnosno drugu orijentaciju, jer mnogi odgovori dotiču obje dimenzije. Zanimljivo je da su svi i muški i ženski odgovori kao i svi odgovori iz naše zemlje pokazali identičan omjer među navedenim orijentacijama — nadnaravna: naravna 47:53.²⁰

Sve u svemu, možemo zaključiti da mlado redovništvo pravilno pristupa ovozemaljskim vrijednostima, a to znači da je na dobru startu!

»Nesvjesne inkonzistencije« (nesustojnosti, nepodudarnosti)

Na spomenutom savjetovanju Unije vrhovnih redovničkih poglavara koncem listopada 1975. održao je vrlo zapaženo predavanje američki isusovac P. Alojzije Rulla. On je prikazao rezultate jednog svojeg istraživanja započetog pred desetak godina: na početku novicijata posebnim je testovima ispitivao oko tisuću novaka i novakinja. Poslije četiri godine ispitivao je iste osobe novim drugačijim testovima. Istraživanje je, razumije se, polazilo s teoretskih pozicija moderne dubinske psihologije,²¹ a bilo je usmjereno i po sadržaju testova i po načinu provođanja — na primjer ograničeno vrijeme za ispunjavanje testova o kojima ispitanici nisu ranije ništa znali — na otkrivanje tzv. inkonzistencija, koje na našem jeziku možemo nazvati i nesustojnostima, nepodudarnostima. To su namime nesuglasja između svjesno prihvaćenih ideala, vrijednosti i stavova s jedne i svjesnih ili nesvjesnih potreba u čovječjoj psihi s druge strane. Iz same njihove naravi proizlazi da su te inkonzistencije, bez ičije kriv-

¹⁸ Nav. dj., str. 73—74.

¹⁹ Nav. dj., str. 39.

* Usp. bilješku 7.

²⁰ Štokalo, nav. dj., tabela XXXIV, str. 48.

²¹ USG, nav. dj., str. 42—51, 52—59, 63—64. i 69—71.

Navodim i literaturu: P. Rulla: *Depth Psychology and Vocation. A psychosocial Perspective*. Gregorian University Press, Rome and Loyola University Press, Chicago, 1971. — *Entering and Leaving Vocation. Intrapsychic Dynamics*. Rome and Loyola University Press, Chicago, 1976. — *Psicologia del Profondo e Vocazione. Le Persone*. Ed. Marietti, 1975. — *Psicologia del Profondo e Vocazione. Le Istituzioni*. Ed. Marietti, 1976.

nje, a možda baš i zato, tim nezgodnije po svojim posljedicama i za pojedinca i za društvo.

Rezultate istraživanja možemo ukratko i nešto pojednostavnjeno iznijeti:

1. Ne postoji nikakva razlika između redovničkih osoba i onih u svijetu u pogledu njihovih nesvjesnih inkonzistencija. »Svi smo upregnuti u ista kola!« — naglasio je P. Rulla.²² To je svakako zanimljivo sa stanovišta našeg promatranja koliko su mladi redovnici predstavnici svoje generacije.

2. Oko 20% ispitanika nije imalo nikakvih inkonzistencija.

3. Oko 60—80%, već prema pojedinim grupama ispitanika, pokazuje se inkonzistentima, više ili manje nesvjesno.

4. Od 60% onih koji pokazuju inkonzistencije od 25 do 30% imaju predsvjesne, a 30 do 35% nesvjesne inkonzistencije, svrstane tako već prema tome da li se redovitim ili samo izvanrednim sredstvima mogu dovesti na razinu svijesti. U svakom slučaju treba naglasiti da se nikada ne radi o psihopatskim stanjima! Ako su se eventualno pojavila, nisu ulazila u ovu statistiku.

5. Među onima s predsvjesnim inkonzistencijama 12,5 do 15% ispitanika mogu ih prevladati, ali je to težak i dug posao. Ostali su ili nesposobni za napredak ili sasvim neprimjetno napreduju.

6. Što se tiče onih nesvjesnih inkonzistencija, može se pomoći u 42,5 do 50% slučajeva, pa P. Rulla zaključuje da im moramo pokušati pomoći. Na temelju ovih rezultata sami su se po sebi namećali zaključci o potrebi pravilnog, na znanstvenim dostignućima zasnovanog pristupa kandidatima, ali ovdje ne ulazim u detalje o tome. Napominjem samo da su vrhovni starješine s puno razumijevanja i interesa prihvatili te činjenice, te pitanjima tražili razjašnjenja i usmjerenja za praksu, pa su se i zaključci savjetovanja kretali i oko korisnosti i prikladnosti stručne pomoći psihologa u odgojnom procesu budućih redovnika.

Obično se misli da se promjenom ambijenta mogu riješiti mnoge krizne situacije, ali je to vrlo rijetko točno. Živi među nama uzrečica: »Možeš izići iz kuće, iz mjesta, iz ambijenta, iz . . ., ali ne možeš iz svoje kože! Ni iz Like ni iz kože ne može se, dobri Bože!« P. Rulla je znanstveno potvrdio ovu našu uzrečicu. On dokazuje da promjena sredine može pomoći samo u slučaju ako je zbilja dosadašnji ambijent posebno težak, i to da mu uzroci ne leže u čovjeku koji traži promjenu. S druge strane stvar može ići na bolje samo malo sretnije s promjenom sredine nego bez nje ako zainteresirani dođe do otkrića, do spoznaje svojih inkonzistencija. U slučaju da one nesvjesne ostanu (a kako ih ukloniti kad su nam nepoznate), svaka će se promjena pokazati stvarno i dugoročno nekorisnom. Svoju tvrdnju je u samom predavanju P. Rulla potvrdio statističkim istraživanjima Biskupskih konferencija Sjedinjenih Američkih Država među onim svećenicima, koji su dobili dozvolu da napuste službu i da stupe u brak. Uspoređujući njihove brakove s brakovima ostalih Ameri-

²² USG, nav. dj., str. 63.

kanaca istih sredina, statistika pokazuje da su takvi brakovi otprilike dvije prve godine prosječno mirniji, a da zatim vrlo brzo rastu postoci nemirnih, tjeskobnih i mučnih brakova, što se ne zapaža u tolikoj mjeri kod drugih Amerikanaca.²³

JOŠ NEKA ZNAČAJNA PITANJA I ODGOVORI

1. S vrlo velikim interesom* mladi su opisivali *nove pojavne oblike, aspekte i vidove koji karakteriziraju današnji novi svijet* s društvenog, gospodarskog i kulturnog stanovišta, čak su pri davanju tih odgovora malo (nešto preko 20%) interesa pokazali prema religioznim i moralnim problemima (iznimku čine naši mladi s 33% odgovora iz tog područja), a mnogo su više uočavali promjene s društvenog aspekta (oko 70%), i to najviše na svjetskoj razini mlade redovnice.

Kad međutim odgovaraju *kako se ti novi oblici odražavaju na život njihove redovničke zajednice*, onda, naravno, stvari promatraju sa stanovišta općenito religioznog i posebno svojega redovničkog života, apostolata i rada. I ovdje će redovnice pokazati veći optimizam i sa 77% izraziti pozitivni utjecaj; redovnicima će taj postotak biti manji: 66%, a našim mladima, budući da živimo u drukčijim prilikama s obzirom na svjetsku sveukupnost, još manji: 64%; dok naši odgojitelji možda i pretjeraše: oni samo s 20% u tome vide pozitivni utjecaj.²⁴

2. Pitanje broj 7 u anketi upravo je sugeriralo svojom formulacijom radije negativni nego pozitivni odgovor, a glasilo je: *Koliko pojava sekularizacije ometa redovnički život ili mu pomaže da se produbljuje u nekim svojim vidovima?* — Jesu li ispitanici više pali pod utjecaj sugestije drugog dijela pitanja, ili su zbilja pravilno shvatili sam pojam sekularizacije i autonomiju svjetovnog? U svakom slučaju oni su na svjetskoj razini vidjeli u tome 59% pozitivnih utjecaja, a tek 41% negativnih. Naši su mladi u tom pogledu još pozitivnije »glasovali«: sa 67%:33%, dok će naši odgojitelji postaviti gotovo obrnuti omjer 39%:61%, što bi nas moglo staviti pred dilemu, da li su oni iznosili svoje mišljenje ili mišljenje svojih odgajnika. (Ovdje naime u samoj formulaciji pitanja nije postojala uobičajna klauzula ili umetak »prema mišljenju mladih« ili »što mladi misle«.) U svakom slučaju naši su mladi, razumije se, više od svojih odgojitelja pripadnici svoje generacije i u prihvaćanju same činjenice sekularizacije, i u perspektivi da i ona može pozitivno utjecati i da čak tako utječe na njihov redovnički život.

3. 13. je pitanje glasilo: *Da li mladi u vašem institutu smatraju da se on potpuno suočio sa životom svoga vremena ili se još nalazi izvan njega?* — Nekako kao da se očekivao pozitivan odgovor! Ipak se naši mladi ni njihovi odgojitelji nisu prevarili. Kako se ovdje izričito pita baš za mišljenje mladih, svi su odgovori iz naše zemlje pokazali isti omjer: pozitivnih odgovora imamo 46%, a nezadovoljnih sa stupnjem tog suočenja 54%.

²³ Nav. dj., str. 47, točka 3.

* Usp. bilješku 7.

²⁴ Radi se o pitanju 6. a i b; vidjeti Štokalo, nav. dj., tabele VII. i VIII, str. 17—18. I pri obradi drugih pitanja uzimani su podaci iz tog djela.

Na svjetskoj razini posebno su mlade redovnice »glasovale« pozitivno čak sa 70%, dok su mladi redovnici možda kritičniji pa su pozitivni glasovi: 60%! Svakako vidna razlika između odgovora iz naše zemlje i onih iz ostaloga svijeta svjedoči nešto ne samo o našim redovničkim zajednicama nego također i o našim ponešto posebnim prilikama. Jasno je da to mladi redovnici zapažaju. — Tu tvrdnju možemo potvrditi činjenicom da su svi odgovori iz naše zemlje sto posto izrazili mišljenje da njihov redovnički institut pozitivno gleda na angažiranje svojih članova na društvenom polju (pitanje 17), dok odgovori iz čitavog svijeta ipak izražavaju ili čak odbijaju taj angažman, više muški (čak 33% negativnih odgovora) nego li ženske (9%).

Općenito ova anketa pokazuje veću otvorenost mladih redovnica, pa će se one pozitivno čak s 35% izraziti za angažman na političkom području, dok muški odgovori iz cijelog svijeta za to »glasuju« s nižim postotkom: 10%. Odgovori iz naše zemlje dobro poznaju naše prilike, pa nijedan neće pledirati za politički angažman, a potpuno jednako odgojitelji kao i odgajani s 22% izražavaju rezerve, pa čak sa 78% odbijaju angažiranje na tom sektoru. To isto odbijanje izražava na svjetskoj razini 42% muških, a samo 21% ženskih odgovora!

U kontekst ovog našeg iznošenja po svojoj logici spada sto postotno izraženo svjedočanstvo svih odgovora iz naše zemlje da mladi redovnici žele nove tipove apostolata »da bi bolje odgovorili potrebama svog vremena«. Oni se zalažu i »glasuju« za »sve načine surađivanja s laičkom omladinom«, za »male grupe vjernika«, za »ekipni pastoralni rad« i za »tipove koji uvažavaju potrebe suvremenog čovjeka«. ²⁵

Zar te formulacije ne govore dovoljno same po sebi? Tim me više čudi činjenica da je na svjetskoj razini čak 15% odgovora bilo negativno: »Mladi ne žele...«. Možda je riječ o tome da su oni zadovoljni s oblicima apostolata koji kod njih postoje? Uostalom svijet je velik, u njemu je mnogo različitosti, pa se moglo nakupiti i tih 15% drukčijih odgovora. Inače je sam Scarvaglieri više od mladih očekivao u pogledu invencije novih načina apostolata. ²⁶ Mislim da možemo biti zadovoljni s odgovorima iz naše zemlje!

Pitanje o profesionalnom angažmanu redovnika i redovnica spada također u ovaj kontekst; ali ga ja ne spominjem ovdje samo zato što su za nj »glasovali« s oko 70% svi odgovori iz naše zemlje i iz svijeta (više redovnice: 73%), nego prvenstveno zato što je to pitanje postavljeno posebno mladima, što oni misle o tome, a posebno njihovim odgojiteljima, da ovaj put izraze svoje a ne mišljenje mladih. Zbog toga smo se i Scarvaglieri i ja poduže zadržali na ovom pitanju, ²⁷ pa smo zapazili tri zanimljive stvari:

a) U osnovnim kategorijama: pozitivno s jedne i s rezervama i negativno s druge strane — odgovori se mladih redovnica upravo ništa ne razli-

²⁵ VVRPJ, nav. dj., uz pitanje 18.

²⁶ Scarvaglieri, nav. dj., str. 72.

²⁷ Scarvaglieri, nav. dj., str. 80—85; Štokalo, nav. dj., tabele XXI, XXII. i XXIII, str. 33—35.

kuju od odgovora njihovih odgojiteljica; imaju dakle jednako mišljenje, točno u istom omjeru 73%:27%. Razliku u tom pogledu pokazuje uspoređivanje odgovora mladih redovnika i njihovih odgojitelja. Uostalom i ovdje je postotak pozitivnih odgovora manji nego kod ženskih, mladi imaju samo 56%, a odgojitelji nešto više, tj. 62% pozitivnih odgovora!

b) Što se tiče potkategorija, koje su učinjene prema razlozima koje ispitanici navode za svoje mišljenje, zanimljivo je da su samo mladi, posebno djevojke, redovnice i pripravnice, naveli *samoudržavanje* kao razlog profesionalnog angažmana. 15% sveukupnih odgovora mladića i čak 28% sveukupnih odgovora djevojaka nalazi se u ovoj potkategoriji, i to je učinjeno, da se figurativno izrazim, »bez znanja odgojitelja i odgojiteljica«, a možda je i doslovno tako »bez znanja« jer: da je starijima doprla do svijesti mogućnost takve potkategorije, zar baš nijedan od gotovo tisuću odgovora ne bi spomenuo i taj motiv. Čini mi se zato da je ta potkategorija očiti »znak vremena« u evanđeoskom smislu«, i rekao bih da djevojke intuitivno dalje vide ne samo od starijih nego i od mladića! Šteta što nisam imao mogućnosti proanalizirati i odgovore naših mladih redovnica i kandidatica, možda bi i one u nekoj točki intuicijom pokazale znak sadašnjeg vremena.²⁸

c) Naši su mladi odgovali, uistinu malo njih, ne samo o svojem mišljenju nego također i o tome što njihovi odgojitelji misle o ovom problemu, pa se pokazalo da u ovoj stvari odgojitelji bolje poznaju mišljenje mladih nego obratno: tako su i jedni i drugi kazali da 17% mladih negativno gleda na taj angažman (razlog je u poimanju da pastoralni rad nije profesionalni angažman, pa je iz toga slijedio strah da bi taj angažman štetio pastoralu), dok su mladi odviše strogo procjenjivali mišljenje svojih odgojitelja, pa su im pripisali po 17% pozitivnih i negativnih, a ostalih je 66% rezerviranih mišljenja. Iako moramo uzeti u obzir da je baš na ovo pitanje stiglo vrlo malo odgovoranih odgovora, te da se ne radi o identično njihovim odgojiteljima, ipak me tako visoki postotak procjene o rezerviranom stanovištu starijih — dok oni sami izražavaju više i pozitivno (46%) i negativno (27%) mišljenje, a puno manje rezervirano (31%) nego im mladi pripisuju — upućuje na pomisao da se možda odgojitelji pred mladima drže rezervirano i ne iznose svoja mišljenja ni onda kad imaju jasno opredjeljenje za ili protiv! Ne znam, a iz ovako malobrojnih odgovora mogu samo naslućivati; ali zbog važnosti stvari mislim da je dobro iskreno iznijeti ovu slutnju; naravno, samo kao slutnju — ni više ni manje od toga! — Uz slutnju još samo želja: da bi se stariji od današnje mladeži općenito, pa i redovničke, naučili otvorenosti, iskrenosti, istinoljubivosti — što su sve općeljudske i posebno evanđeoske kategorije vrijednosti!

Mislim da je ovom željom bila nadahnuta talijanska A grupa vrhovnih redovničkih poglavara na spomenutom savjetovanju u slijedećem slučaju: Nakon prikaza rezultata ove ankete radnim je grupama bilo predloženo i pitanje: »U kojem smislu pozitivni stavovi mladih odgovali

²⁸ Kao i svi odgovori iz ove ankete, i naši ženski odgovori, ispisani na kartice, nalaze se u Tajništvu MUVP u Rimu, s oznakom kontinenta (ne znamo da li i zemlje).

zahtjevima evanđeoske autentičnosti?« Ovako formulirano pitanje moglo je dozvoljavati i neke pozitivne stavove mladih, koji ne bi odgovorali zahtjevima evanđeoske autentičnosti, barem ne bez posebnog tumačenja i osmišljenja. Zato je rečena grupa preformulirala pitanje ovako: »U kojem smislu pozitivni stavovi mladih unose evanđeosku autentičnost u redovnički život?«, te je na čelo dugog niza takvih stavova stavila baš iskrenost.²⁹ Možda bi i drugi stariji, i druge strukture u Crkvi i u društvu morale postavljati analogna pitanja! Barem ja mislim, da bi se tim putem mogli izbjegnuti neki nesporazumi u odnosima stari — mladi!

4. *Kakvu ulogu u formaciji mladih redovnika imaju odnosi s laicima, sudjelovanje u raznim grupama, otvaranje i drugi odnosi prema svijetu?* — bilo je jedno od sržnih pitanja ove ankete, pa je na nj stiglo relativno mnogo odgovora, a i Scarvaglieri mu je posvetio nešto veću pažnju nego ostalim pitanjima.³⁰

Iz naše zemlje nije prispio nijedan odgovor koji bi tim kontaktima pripisivao negativnu ulogu, a ukupno je bilo samo 2% negativnih odgovora, i to samo 1% od redovnica, a 3% od redovnika, što zajedno daje 2%.

Što se tiče izraženih rezervi i opreznih modaliteta, najmanje (17%) ih izražavaju naši mladi, dok je svjetski prosjek 22%, a najrezerviraniji su — karakteristično! — naši odgojitelji: 28%!

Kod pozitivnih odgovora nalazimo, razumije se, obrnuti redoslijed: najviše postotaka pokazuju naši mladi: 83%, slijede redovnice iz cijelog svijeta: 77%, pa redovnici: 76%, i tek zatim naši odgojitelji: 72%, što zapravo i nije mali postotak!

Sve u svemu, odgovori na ovo pitanje svjedoče da svi čimbenici odgoja mladih redovnika žele djelovati otvoreno prema svijetu; navode za to i razloge, koji se dadu svesti na dva osnovna: 1. radi sticanja zrelosti i 2. radi samog duhovnog života. Naši mladi podjednako razdijeliše svoje pozitivne odgovore na ove potkategorije (41:42%), dok su — zanimljivo — naši odgojitelji još više naglasili razlog »samo duhovnog života« u omjeru 31% : 41%. U svijetu su omjeri bolji za stjecanje zrelosti i to: 23% : 16% kod redovnika i 25%:19% kod redovnica. Međutim ove njihove omjere ne smijemo dovoditi u direktnu vezu s identičnim omjerima iz naše zemlje, jer je veliki postotak pozitivnih odgovora iz svijeta, 37% muških i 33% ženskih, dan bez obrazloženja, dok su svi naši odgovori iznosili razloge. Svakako ovi omjeri, posebno iz naše zemlje, govore da su kontakti »sa svijetom« ili, bolje rečeno, da je ucijepljenost mladih redovnika u svoju generaciju poželjna, i to više za sam duhovni život negoli za stjecanje zrelosti, iako se ta dva vida ne isključuju nego dopunjuju!

5. Pitanje *ekumenizma* bilo je postavljeno u ovoj formulaciji: »Kako mladi redovnici gledaju na druge kršćanske zajednice?«

²⁹ USG, nav. dj., str. 85.

³⁰ Nav. dj., 175—177.

Scarvaglieri uopće ne obrađuje, čak i ne spominje ovo pitanje, osim u iznošenju upitnog arka. Ja sam pak smatrao da je za naše prilike ovo vrlo važno, te sam obradio odgovore iz naše zemlje.³¹ Ovdje prenosim samo karakteristična zapažanja:

a) Po tome što su svi naši mladi ispitanici dali samo po jedan odgovor zaključujem da su im stavovi o tome jasni, što je već samo po sebi pozitivan znak!

b) Doslovno svi odgovori mladih izražavaju pozitivan stav, iako odgojitelji (25%) pokazuju i rezerve ili su neodređeni. Gledišta mladih su optimistična: »Drže ih savršenijima«, »Bratski su zanijeti«, »Prevladava simpatija i tolerancija«, »Ekumenski su (mladi) raspoloženi«, »Smatraju ih ravnopravnima« i »Bez predrasuda su«.

Namjesto zaključka

Namjesto zaključka obraćam pažnju na dva vida jednog pitanja postavljenog u vezi s iskustvom mladih prije ulaska u redovničku zajednicu: *Da li su mladi koji ulaze u vaš institut imali prije ulaska iskustvo: a) o osobnoj, b) o zajedničkoj molitvi?*³²

a) Scarvaglieri je ovom pitanju posvetio čak 4 tabele zato što je najprije odgovore svrstao u sedam kategorija: 1. NE, 2. rijetko, 3. vrlo malo, 4. ne mnogo, 5. malo, 6. sa rijetkim iznimkama i 7. DA, a zatim ih je porazdijelio u tri osnovna područja: Područje NE, srednje i područje DA.³³ Ja sam volio ići pozitivnijim redoslijedom i to ne samo zato što je područje DA mnogo više zastupljeno (redovnice 85%, a redovnici 82%) nego i zato što tako više odgovora meni, a, mislim, i optimističkom stavu mladih o čijem se iskustvu govori!³⁴

b) Obradujući drugi dio ovog pitanja Scarvaglieri je sa svojom ekipom pošao potpuno jednakim putem pa je dobio za redovnice bolje rezultate: područje DA: redovnice 88%, redovnici 81%! I sav je taj napredak ostvaren na račun srednjeg područja, jer je zbilja zanimljivo, pa bi čovjek rekao i iznenađujuće, da je za oba dijela ovog pitanja područje NE potpuno jednako zastupljeno: kod redovnica s 8%, kod redovnika s 13%. Osim činjenice da su za oba vida pitanja ženski odgovori postotno pozitivniji, potrebno je spomenuti da su za drugi vid pitanja također ženske po broju odgovora pokazale veće zanimanje, i to i apsolutno i relativno. Drugu stvar, koju nam indicira uspoređivanje rezultata iz prvog i drugog dijela ovog pitanja, možemo izreći: Mladi su ljudi podložni utjecaju sredine, otuda više pozitivnog iskustva o zajedničkoj molitvi nego o pojedinačnoj, dok oni postoci koji nisu doživjeli iskustvo zajedničke molitve ostaju i u iskazivanju pomanjkanja iskustva osobne! To nam sigurno

³¹ Štokalo, nav. dj., tabela V, str. 14.

³² Na žalost, ovdje se prevodiocima upitnog arka na hrvatski jezik potkrala pogreška, pa upitaše »o pravom pojmu molitve« mjesto o predredovničkom iskustvu. Stoga u ovoj točki ne obrađujemo odgovore iz naše zemlje.

³³ Nav. dj., str. 181—182.

³⁴ Štokalo, nav. dj., tabele LI i LII, str. 65—66.

no pokazuje da je mladima molitveno iskustvo prije došlo preko zajednice, društva; uostalom kao i sva ili gotovo sva druga iskustva! Zato se na pr. kod odgovaranja na pitanje: »Što vam se čini da danas otežava vjeru mladih?« najviše postotaka skupilo oko pritužbe na »odsustvo duhovne klime«.

Treća stvar, koju i Scarvaglieri naglašava i važna je za naše općenito i zaključno promatranje, sastoji se u činjenici da mi iz ovih odgovora o predredovničkom iskustvu možemo zaključiti iz kojih nam sredina dolaze duhovna zvanja. Navlaš se tako izrazih, jer je sasvim vjerojatno slična situacija i sa svećeničkim kandidatima! Zato Scarvaglieri posebno ukazuje na one odgovore o iskustvu zajedničke molitve, koji spominju »molitvene grupe«, »biblijske kružoke« i slično. Ukupno takvih odgovora ima 341 od cjelokupnog broja 853! Velik je to dio ako uočimo da se nije uopće pitalo u kojim je okolnostima pojedinac stekao iskustvo zajedničke molitve. Zato moramo istaknuti da i mladići i djevojke puno više spominju ove posebne »molitvene grupe« negoli klasične sredine zajedničke molitve: obitelj, župu ili školu, iako su mnogi odgovori iz zemalja u kojima se barem formalno u školi moli, kao nekada u nas! Omjer odgovora u apsolutnim brojkama koji spominju molitvene grupe naprama svima onima koji spominju klasične sredine zajedničke molitve za djevojke iznosi 264 : 77, a za mladiće 150 : 58!

Sasvim je jasno da svi ti odgovori ne govore o današnjoj omladini u globalu, nego o onim sredinama današnje mladeži u kojima su nikla redovnička ili, opet recimo, duhovna zvanja. O toj bi upravo sredini trebalo voditi više računa! Možda je i zato engleska jezična grupa na nedavnom savjetovanju UVP vrlo optimistički zaključila o duhovnoj sredini mladih: »Mladi se nisu rodili sa svim ovim (pozitivnim) karakteristikama, nego su ih usvojili iz svijeta koji ih okružuje. To dakle dobro odražava smjerove koje uzima moderni svijet.« S potpunim povjerenjem u mlade, ista grupa zaključuje: »Izgleda da i mi imamo potrebu jednog odgoja, koji će nam omogućiti da shvatimo mlade.«³⁵

Svima nam je dakle potreban preodgoj da bismo shvatili naše mlade jer su oni stekli svoje kako pozitivne tako i negativne karakteristike iz svijeta koji ih okružuje. Njihove karakteristike, stavovi i ponašanje očito govore o smjerovima kojima plovi današnji moderni svijet. U tom smislu baš preko mladih možemo bolje upoznati taj svijet, u kojem smo pozvani da naviještamo Blagu vijest, evanđeoske vrijednosti: iskrenost, mir, dobrotu — LJUBAV!

³⁵ USG, nav. dj., str. 37.